

V prosinci se skoro pořád svítilo...

a v třáslavém světle loučí, luceren, svíček a petrolejových lamp rodily se vánoční sny a naděje. V šerosvitu a temnosvitu rostl sníh, rostly betlémy, zněly rořátní písně za tkalcovskými stavy a hlavně ovšem v kostele, v mihotavém světle voskových sloupků. Ejhle Hospodin přijde... Rosou z nebes se mi jevíly třípytlivé hvězdičky ve vločkách sněhu, který tenkrát v našem kraji již šedě padával a odrážel světlo luceren, jimiž jsme si cestou na rořáty svítili.

V polovině prosince se rodiče vydávali na předvánoční jarmarky v blízkých dvou městečkách. Vraceli se až za tmy, a co přinesli, tajně ukryli. Mikuláš a Barbora zanechávali u nás jablka a ořechy za okny, ale po vsi ještě tu a tam přicházeli i s asistencí až do světnice. V tu dobu někdy přijížděvali také krajáci se sušenými švestkami, křížalami a červenými voňavými jablčky na předvánoční trh do horského městečka nebo je prodávali u nás, jak jeli po vsi. Jaká to byla vůně v těch jinovatkových dnech, jaké moře sladkostí! Byli to tatínkovi příbuzní a u nás měli svůj sklad i nocleh. Ruce jim od švestek a křížal zhnědly a ztmněly, a když pak večer pod lampou přepočítávali v drobných měděných a stříbrných mincích svou denní tržbu, zvedaly se ty hromady lesklých a cinkajících peněz jako nějaké podzemní poklady – tolik peněz pohromadě jsme my děti nikdy nevidaly.

Když jsme se přestěhovali na hoření koc-nec vesnice, nepekli naši již ve vlastní peci (ta byla hned při přestěhování zbourána), nýbrž spolu s ostatními sousedy u blízkého pekaře, kde byl i smíšený obchod. Také tam býval před Vánoci tajemný ruch – všude plno tmy nebo šera a v nich světélka, záře, vůně. Sou-sedky přibíhaly a odbíhaly, nesouce na prkně nebo na plechu vykynuté nebo už upečené štědrovnice, brunátné, s přismahnutými rozinkami a mandlemi.

Dítěti trvalo dlouho, než přišel Štědrý den a večer. O Štědrém dni se většinou už nepracovalo, jen se dokončovaly poslední přípravy k svátkům. Štědem bylo stavění betléma. Z podlázky se snesla velká bedna a stupínky a z komory přinesena velká, na dřevěném rámu přibitá pastvina, kopcovitá vysočina se zelenými palouky a břehy, strmými stráněmi a skalami. Když byla bedna otevřena, zasyřily v ní jasné barvy jesliček, darovníků, pastýřů, oveček a betlémských domů s okny ze zrcadlového skla – jaké to radostné shledání! Tenkrát bylo u nás na vsi ještě vidět betlémy staré i prastaré, výroby domácí, lidové i cizí. Zavanula vůně lipového dřeva, barev, laku, papíru, mechu, pryskyřice a klišu a mísila se s vůní od kamen. Až do večera byl arcí přísný půst a ten jen ještě stupňoval naše vzrušené očekávání.

O Štědrém dni už nikdo nevycházel z domu a také nikdo nepřicházel, každý chtěl být doma, nikdo nechtěl druhému ani sobě rušit tajemné ticho toho dne.

I když svítilo slunce, dni byly šeré, zaváté, tiché. Jakmile v oknech zasvítla první hvězda, nosilo se na prostřený stůl a světnice ještě silněji zavoněla. Sepjali jsme ruce k modlitbě a tatínek se začal modlit: Oči všech doufají v Tebe, Hospodine... Jak krásný a vznešený byl v tu chvíli!

Byli jsme lační, ale dravá dětská chuť k jídlu byla zadržována posvátnou chvílí a bází. Hrachová polévka chutnala jinak než jindy, rýžový náryp s ovocem, cukrem a skořicí měl vůni a chuť exotickou, čaj se štědrovnici, koláči nebo závinem nás přenesl zase do jiných okouzlujících končin a jako rajské plody chutnaly ořechy, křížaly, hrušky, jablka. Nad stolem bzučel petrolejový lustr a v rohu u stropu se pod starými ztemněnými trámy rozlila tajemná zář od betléma. Ticho bylo a v něm zvonění. To už maminka s úsměvem odchá-

zí na zápraží a vrací se s notným uzlem dárků, které nám tam Ježíšek zanechal. Maminka rozvázala uzel a v našich rukách všechno svítilo a vonělo novostí, tajemnem, nebesy! Rukavice, čepice, kabát nebo boty od Ježíška zůstaly pro nás vždy jiné než ostatní.

A od dárků zase k betlému, a aby bylo do betléma lépe vidět, bylo třeba vystoupit až na prádelník a mít hlavu až v betlémě – jen se tak moci ještě zmenšit a s darovníky a pastýři běžet také k jesličkám!

V pozdějších letech býval také stromek, s pryskyřičnou vůní smrčín, do níž se mísila exotická vůně čokoládová a vůně jablek, se světem pobronzovaných ořechů a típětem skleněných ozdob. Od té doby mi pak ta čokoládová vůně vždy vyvolávala vůni lesa a obráceně. Ale ten smrček jsem vždy litoval, že kvůli naší vánoční radosti musí zahynout.

V té svaté noci jsme usínali s dárky v náručí a i do spánku zaznívaly kostelní zvony půlnoční a vánoční fanfáry lesních rohů. A když jsme se již s dospělými mohli na půlnoční vypravit, broučali jsme se chutě závějeji za kmitavého světla luceren a jiskřivého svitu hvězd a slyšeli pastorále lesního rohu z kopce nad kostelem a v kostele vzrušeně čekali, až bude bit na věži dvanáct a všechny zvony, světla, varhany a muzikantské instrumenty zaburácí najednou radostným Gloria in excelsis Deo! Také v kostele byl lidový betlém od studeneckých řezbářů – samouků, kteří jej vytvořili podle svého srdce – „jak to dětská duše snila“. Nad svatostánkem byly jesličky a po obou stranách oltáře táhlo se město a rozsáhlá pastvina, kde kněz sloužil mši svatou v betlémě. Později byl tento betlém nahrazen umělečtějším a stavěn pod kruchtou nad Božím hrobem, ale my děti jsme na starý betlém lidový nemohly zapomenout.

Plynuly blahé dni světél, vůni a tajemství. Za týden po Štědrém dni tu byl Starý rok, tak podobný dnu Štědrému. Kněz z kazatelny přehlédl život své kolatury za uplynulý rok, vzpomněl všech zesnulých i nově narozených a na konec celý kostel zahříměl mohutným Bože, chválime Tebe. V zamyšlení odcházeli lidé domů a sedali k slavnostní večeři. Byla podobná jako na Štědrý den. Po večeři se sousedé scházeli k nevinným hrám a zábavám, hráli o ořechy a přinášeli je pak domů dětem. Naše místo bylo ovšem doma u betléma, kde se zpívaly koledy jako o Štědrém dni.

A již tu byl Nový rok, obyčejně v jiskřivém sněhu, s blahopřáními a krásou nových kalendářů, prohřátý, jako všechny svátky, vůni kostela. A přišel poslední svátek vánoční, Zjevení Páně: králové, mudrci, vůně kadiola a myrhy.

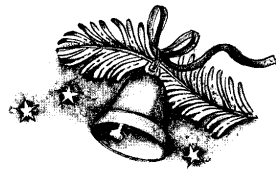
Dohasínala pomalu vánoční záře a děti se od betlémů rozbíhaly po kopcích a zamrzlých potocích. V tu dobu se hojně chodívalo na přáštvy, ženy draly peří, zpívaly a vyprávěly zkazky a zvěsti strašidelné i veselé a ty ospalému dítěti dlouho nedaly usnout. V ten čas se také obfádně zvalo na bály a na jeden se rodiče také vypravili.

Na Hromnice se děti teskně dívaly za sundávaným betlémem. V kostele se světlily hromničky, aby byly doma rozžháný za zlé bouře nebo když smrt v domě obchází. Lumen ad revelationem gentium.

Karel Erban

Karel Erban

Filolog, pedagog a básník se narodil roku 1901 ve Studenci u Horek v Podkrkonoší. Po maturitě na reálném gymnáziu v Jilemnicích studoval v letech 1922 – 1927 češtinu a němčinu na filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Poté vyučoval jedenáct let na gymnáziu ve Zvolenu a od roku 1938 trvale působil v Českých Budějovicích, nejprve jako středěškolský profesor na Gymnáziu J.V. Jirsíka a poté jako odborný asistent na pedagogické fakultě. Vydal čtyři básnické sbírky: *Chudý stůl* (1925), *Krkonose* (1927), *Vůz se plachtou* (1930) a *Sedm básní* (1934), příležitostně publikoval své verše v časopisech (např. Sever a Východ, Lipa, Lumír, Horské prameny). Několik jeho básní zhudebnil skladatel Emil Axman pro sborový zpěv (*Mamince na hrob* aj.). Od druhé poloviny 30. let se věnoval výhradně vědecké a publikační činnosti v oboru české filologie a stylistiky (řada odborných článků a přednášek, vysokoškolská skripta, spolupráce s Výzkumným ústavem pedagogickým na tvorbě učebnic a osnov českého jazyka pro základní školy), zvláštní pozornost věnoval dílu K.V. Raise. Zemřel roku 1982 v Českých Budějovicích. V pozůstatosti se zachovala bohatá korespondence s významnými osobnostmi české kultury 20. a 30. let (J. Deml, E. Axman, O. Fischer, M. Dvořák, J. Knap aj.), několik nepublikovaných sbírek básní, obsáhlé výpisky z četby a rukopis vzpomínek na život ve Studenci na počátku století.

Chťíc aby spal

Chťíc aby spal
mu zpívala
a do salupu schoulená
chvalo zpěv půlnoc odbila

Před sněhem dávno shořelý
pod sněhem v popelu řevaví
májový keř

A když už spal
jí světlo prosypal
tou tmou
Běs bílý pes a černý pes
co krajem vztekle létali
jí schliple lehli u nohou

(ze sbírky *Sedm básní*)

Rukopis, z něhož pochází i náš vánoční úryvek, spolu se třemi básněmi vybranými ze sbírky *Vůz se plachtou* a jedním z dosud nepublikovaných dopisů Jakuba Demla Karlu Erbanovi na místě doslovu právě vydává pod názvem *Starý kalendář* nakladatelství Malá Skála u příležitosti autorových nedežítých stých narozenin. Knihu je možné si objednat na adrese: **Malá Skála (Martin Štoll), Plamínkové 11/1561, 140 00 Praha 4** nebo na internetové adrese www.documentary.cz nebo na tel. čísle 0602593993 (brož., čb. foto, 112 stran, cca 120 Kč).